

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

“ไซดักปลา”

.....

๑. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ นายสุคริน กุสารัมย์ อายุ ๗๓ ปี

ที่อยู่ ๖๖/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านสำโรง ตำบลบ้านปรือ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

เบอร์โทรศัพท์ ๐๖๔๒๕๑๖๓๕๑

๒. ประวัติความเป็นมา

ไซ เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำ มีใช้ทั่วไปในภาคอีสาน ไซดักปลาตามทางน้ำไหลหรือตามหนองน้ำทั่วไป บางครั้งมีการใส่เหยื่อในไซด้วย เช่น รำข้าว (รำคลุกกับดินเหนียวปั้นเป็นก้อนใส่ไว้ในไซ) เหยื่อใส่เดือน เป็นต้น ไซ มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์จะใช้ดักจับปลาขนาดเล็กหรือใหญ่ หากเป็นไซขนาดใหญ่จะสานให้มีตาขนาดใหญ่ ส่วนไซขนาดเล็กใช้จับปลาขนาดเล็ก ต้องสานตาเล็กและถี่ด้วย นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการสานไซขนาดเล็ก เพื่อนำไปทำเครื่องรางของขลัง มีความเชื่อว่าจะช่วยดักทรัพย์สิน และโชคลาภได้

๓. วัสดุ อุปกรณ์ ประกอบด้วย

๑. ไม้ไผ่

๒. เชือกไนลอน

๓. เหล็กเส้น

๔. มีด, คีม

๕. แผ่นพลาสติก พีวีซี

๔. วิธีการทำ

๑. ขั้นตอนการตัดตอกและการเหลาตอก

ไม้ไผ่ที่นิยมใช้ในการสานไซควรมีอายุระหว่าง ๑.๕-๒.๐ ปี ปล้องยาว ลำต้นตรง มีตาและมีข้อคิ้วเล็ก นำไม้ไผ่มาตัดเป็นท่อน ๆ ยาวประมาณ ๑.๕๐ เมตร ส่วนปลายที่เหลือเป็นท่อนสั้นไว้จักตอกสานงาไซ นำไม้ไผ่ที่ตัดแล้วมาผ่าและจักเป็นตอกเส้นเล็กขนาดตรงกลาง ๒.๐-๒.๕ มิลลิเมตร นำตอกที่จักแล้วไปตั้งเอียงหรือเหลากับฝากระป๋องนมหรือสังกะสีให้กลม ปลายตอกทั้ง ๒ ข้าง เหลาแต่งให้เรียว ทั้งนี้เพราะเวลาถักไปถึงส่วนปากหรือส่วนก้นไซ จะได้เรียวสอบลงตามที่ต้องการ ไม้ไผ่ท่อนใหญ่ ๑ ท่อน จะจักได้ประมาณ ๑๑๐ - ๑๓๐ เส้น ซึ่งจะสานไซได้ ๑ ลูก ไม้ไผ่ ๑ ลำ ตัดได้ ๖-๗ ท่อน

๒. การเตรียมไม้โขง

ไซมีรูปทรงยาว จึงสานโดยผูกมัดเส้นตอกเป็นระยะ ๆ เพื่อยึดให้คงรูปทรงและกันตอกรวน สิ่งที่ใช้ยึดเรียกว่า ไม้โขง ไม้โขงนี้ต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าให้มากพอไม้โขงแต่ละคูมี ๒ วง มีเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับขนาดของไซ ประมาณ ๖-๘ นิ้ว เรียกไม้โขงนอกและไม้โขงใน ไซหนึ่งลูกใช้ไม้โขง ๕-๗ คู่ แล้วแต่ขนาดของไซ และความต้องการให้แข็งแรงใช้งานได้นาน นิยมทำไม้โขงด้วยเนื้อไม้เหนียวและอ่อน เช่น ไม้ข่อย ไม้สาเหล้ม หรือไม้ปรัก เพราะหาง่าย เหลากลึงได้สวย ดัดง่าย ถ้าไม่มีไม้ข่อยจะใช้ไม้ไผ่แทนก็ได้ เหลาไม้ให้ด้านหนึ่งแบนแล้วตัดให้โค้งเป็นวง ให้ส่วนแบนอยู่ด้านใน มัดให้แน่นตากแดดให้แห้งพร้อมจะใช้งานได้

๓. การถักหรือสานไซ

การถักไซเริ่มจากนำตอกยี่นที่เหลาไว้เป็นซี่ ๆ มาถักช่วงกลางของตอกด้วยเชือกไนลอนให้ต่อกันให้ได้จำนวน ๑๑๗-๑๒๓ เส้น เมื่อถักเสร็จแล้วนำมามัดติดกับโคนงปลายตอกทั้ง ๒ ข้างรวมมัดติดกัน

๔. การสานปากไซ

เมื่อใส่โคนงกลางเรียบร้อยแล้ว ก็จะเริ่มถักลงมาทางปากไซก่อน โดยใช้เชือกไนลอนถักไขว้กันไปมาคล้ายเลข ๘ เป็นช่วง ๆ ห่างกันประมาณ ๕-๖ เซนติเมตร ถักไปได้ ๔ ช่วง จะใส่โคนงรัดครึ่งหนึ่งเมื่อสานไปใกล้ปากประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ตอกส่วนปากก็จะเริ่มเรียวยาวตามที่เหลาตอกเรียบร้อยแล้วจะนำตอกแบนหนา ๑ มิลลิเมตร กว้างประมาณ ๑ เซนติเมตร มาสานปากด้วยลายสอง โดยจับเส้นยี่นรวมเป็นชุด ๆ ละ ๓ เส้น และมีไม้ทำหุ่นปาก เมื่อสานไปได้ยาวประมาณ ๑ ฝ่ามือ หรือประมาณ ๑๕ เซนติเมตร ก็จะใช้ตอกเส้นสุดท้ายที่เหลาเรียวยาวมาสานเก็บ แล้วม้วนพับปลายตอกเก็บให้เรียบร้อย มัดแต่งด้วยเชือกไนลอน

๕. การสานกันไซ

การถักหรือการสานกันไซ ใช้วิธีการถักแบบเดียวกับการถักปากไซ คือ ตอกจะเรียวยาวรวมกันเป็นมัด ช่วงจะพันพับซี่เส้นยี่นม้วนกลับมาสอดรวมแล้วมัดไว้ ในช่วงกันไซนี้จะใช้โคนงประมาณ ๓-๕ คู่

๖. การสานงาไซ

งาไซเป็นทางที่ปลาผ่านเข้าไปติดไซ ส่วนใหญ่จะมี ๑ งา แต่จะมีบ้างที่ทำไซมี ๒ งา คือ งาขึ้น ใช้ดักปลาที่ขึ้นทวนน้ำ ใส่ถักจากไม้โคนงกลางไปกันไซ ๒๐ เซนติเมตร และงาลง ใช้ดักปลาที่ลงตามน้ำ ใส่เหนือไม้โคนงกลางไปทางปากไซ ๒๐ เซนติเมตร มีวิธีใส่เหมือนกันคือจะใช้มีดตอกปาดตอกเส้นยี่นของริ้วไซให้ขาดเป็นช่องกว้างเท่า ๆ กับปากงา สอดตะแคงให้งาขึ้นหันปากไซไปหากันไซ และงาลงหันปากไปทางปากไซ และให้งาทั้งสองอยู่เยื้องกัน ขยับให้เข้าที่แล้วใช้ตอกสานรัดกับตอกยี่น ขนาดของงาขึ้นอยู่กับขนาดเล็ก-ใหญ่ของไซ

๕. ประโยชน์ของการทำไซดักปลา

๑. ใช้ดักปลา

๒. นำไปทำเครื่องรางของขลัง มีความเชื่อว่าจะช่วยดักทรัพย์สินและโชคลาภได้

๖. สรุป

ไซดักปลา คือ เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และสามารถนำไปทำเครื่องรางของขลัง มีความเชื่อว่าจะช่วยดักทรัพย์สินและโชคลาภได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำไซดักปลา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

“หมอพรหมณ์ (เรียกขวัญ)”

.....

๑. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ นายบุญ โสมา อายุ ๕๓ ปี

ที่อยู่ ๑๕๕ หมู่ที่ ๕ บ้านสำโรง ตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๓๔๖๕๓๒๙๙

๒. ประวัติความเป็นมา

พิธีบายศรีสู่ขวัญ สามารถเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า พิธีสู่ขวัญ เป็นพิธีกรรมมงคลที่นิยมปฏิบัติกันแถบภาคเหนือ และภาคอีสานค่ะ ตามความเชื่อที่ว่าคนเราเกิดมาพร้อมขวัญที่คอยดูแลรักษา ติดตามเจ้าของให้สุขกายสบายใจ เป็นปกติ ซึ่งพิธีบายศรีสู่ขวัญนี้ ชาวไทยเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่จะช่วยส่งเสริมพลังใจให้เข้มแข็งนั่นเอง

๓. วัสดุ อุปกรณ์ ประกอบด้วย

๑. พานบายศรี

๒. ด้ายดิบ ฐูป เทียน

๓. ชั้นน้ำมันต์

๔. อาหารคาว หวาน เครื่องดื่ม น้ำเปล่า

๔. วิธีการทำ

ขั้นเตรียมบายศรี

พานบายศรีจะถูกจัดตกแต่งด้วยใบตองเป็นชั้น ที่นิยมมักจะเป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น และ ๗ ชั้น ทั้งนี้และทั้งนั้น ก็แล้วแต่ความสามารถของผู้จัดเลยจ้ะ ชั้นล่างของพานบายศรีจะประกอบไปด้วย ดอกไม้ ไข่ต้ม ขนม กล้วย อ้อย ปันข้าว เงินฮางและมัดด้ามแก้ว ตั้งแต่ชั้นที่ ๒ ขึ้นไปจะตกแต่งด้วยใบศรีและดอกไม้มงคลอย่างสวยงาม ส่วนในชั้น บนสุด จะมีใบศรี ด้ายผูกข้อมือ และเทียนเวียนหัวที่ทำจากขี้ผึ้งด้วย สำหรับด้ายที่ใช้จะต้องเป็นด้ายดิบและนำมา จับเป็นวงยาวพอที่จะผูกรอบแขนหรือรอบข้อมือได้ เมื่อวงแล้วให้เด็ดหรือดึงให้ขาด ห้ามตัดนะคะ เพราะโบราณ ถือว่าจะใช้มัดตัดเฉพาะด้ายที่มัดศพเท่านั้นค่ะ ที่สำคัญคือการทำพานบายศรีเพื่อใช้ในพิธีงานแต่งงาน จะถือเคล็ด ให้คนจัดพานต้องเป็นคนดี บริสุทธิ์ มีผิวเต๋ยวเมี้ยเดียว หรืออาจแคะมาสัมผัสพอเป็นพิธีแล้วให้ผู้มีความสามารถจัด พานต่อไปจนเสร็จก็ได้

ขั้นพิธีการบายศรีสู่ขวัญ

หมอขวัญจะทำการสวดตามพิธีต่อไป

๕. ประโยชน์ของการเรียกขวัญ

พิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นการเพิ่มความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต

๖. สรุป

พิธีบายศรีสู่ขวัญจะทำในช่วงวันสำคัญของชีวิต เช่น ขวัญนาค ขวัญเดือนสำหรับเด็กทารก การทำขวัญ เมื่อหายป่วย การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีการแต่งงานที่เป็นวันที่มีความสำคัญในชีวิตไม่แพ้ วันอื่นๆ ย่อมต้องมีพิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อเพิ่มความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิตคู่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมอพราหมณ์ (เรียกขวัญ)

